

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

FACTORS OF INFLUENCE ON COMPETITIVENESS LEVEL OF MACHINE BUILDING ENTERPRISES

У статті автор проводить дослідження екзогенних та ендогенних факторів впливу на рівень конкурентоздатності підприємств машинобудування. Охарактеризовано систему заходів та управлінських рішень фахівців підприємства, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції. Розкрито алгоритми дій управлінського персоналу в системі управління підприємством щодо мінімізації негативного впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на рівень конкурентоздатності підприємства.

Ключові слова: машинобудівні підприємства, конкурентоспроможність, фактори впливу на конкурентоздатність, заходи підвищення конкурентних переваг.

В статье автор проводит исследование экзогенных и эндогенных факторов влияния на уровень конкурентоспособности предприятий машиностроения. Охарактеризована система мер и управленческих решений специалистов предприятия, направленных на повышение конкурентоспособности продукции. Раскрыты алгоритмы действий управленческого персонала в системе

управления предприятием относительно минимизации негативного влияния внутренних и внешних факторов на уровень конкурентоспособности предприятия.

Ключевые слова: машиностроительные предприятия, конкурентоспособность, факторы влияния на конкурентоспособность, меры повышения конкурентных преимуществ.

In the article the author carries out research of exogenous and endogenous factors of influence on the level of competitiveness of mechanical engineering enterprises. The system of measures and managerial decisions of the specialists of the enterprise, aimed at increasing the competitiveness of products, is described. The algorithms of actions of the managerial staff in the enterprise management system concerning minimization of negative influence of internal and external factors on the level of competitiveness of the enterprise are revealed.

Key words: machine-building enterprises, competitiveness, factors of influence on competitiveness, measures of increasing competitive advantages.

УДК 338.4

Піскун Д.Н.
здобувач
Хмельницький національний
університет

Постановка проблеми. Машинобудівна галузь була і залишається основою розвитку промисловості країни. Нині підприємства машинобудування перебувають у складних умовах ведення власної фінансово-господарської діяльності, що вимагає пошуку новітніх підходів до управління, запровадження заходів щодо зростання конкурентоспроможності підприємств та їхньої продукції. Для розроблення та впровадження системи заходів щодо підвищення конкурентоздатності підприємства необхідним є ґрунтовний аналіз усіх факторів, що впливають на його діяльність. Володіючи достатнім інформаційним забезпеченням, керівництво та провідні менеджери підприємства мають змогу визначити систему управлінських дій у поточній та стратегічній перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковими дослідженнями щодо забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємства, підвищення конкурентоспроможності продукції, яка виготовляється вітчизняними промисловими підприємствами, визначення напрямів та заходів зростання конкурентоздатності займалася чимала кількість як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Дослідження цієї тематики висвітлені у працях І. Ансоффа, Т. Алексєвої, А. Алімова, Є. Бельтюкова, М. Гельвановського, І. Дашко, П. Друкера, Ф. Котлера, Н. Краснокутської, К. Кузнєцової, І. Ладунки, Т. Мокроусової, І. Почтарука, М. Портера, Л. Чумака, Й. Шумпетера, О. Харитонової та ін.

Активізація впливу глобалізаційних змін, ускладнення умов господарювання вітчизняних промислових підприємств вимагають подальшого дослідження цих питань з метою визначення напрямів підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Метою статті є проведення ґрунтовних досліджень щодо деталізації найсуттєвіших чинників, які впливають на рівень конкурентоздатності вітчизняних підприємств машинобудівної галузі з виокремленням напрямів протидії негативним факторам впливу та внесенням відповідних змін у систему управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень конкурентоспроможності підприємств машинобудування в загальному визначає конкурентоздатність усієї промисловості країни. Відповідно, набуті конкурентні переваги певної галузі впливають на рівень конкурентоздатності кожного підприємства.

Слід виокремити основні фактори конкурентоспроможності галузі, які стосуються також і конкурентоспроможності підприємства, зокрема:

– ресурсний (фізичні затрати ресурсів на одиницю готової продукції, які перебувають у зворотному зв'язку з показниками ефективності);

– ціновий (рівень та динаміка цін на всі використані ресурси виробництва та готову продукцію);

– «фактор середовища» (економічна політика держави та ступінь її дії на ринкового контрагента). Зазначені чинники агрегуються щодо конкурентоспроможності галузі. Ефективність чи продуктивність у галузі, які характеризують динаміку галузевих цін на сировину, напівфабрикати, трудові ресурси та готову продукцію, пов'язані з промисловою і зовнішньоекономічною політикою країни в межах обраних стратегічних орієнтирах розвитку [1, с. 43].

Конкурентоспроможність підприємства повинна забезпечуватися такими показниками, як висока виробнича ефективність, яка реалізується завдяки сучасному обладнанню, технологіям, кваліфікованим працівникам та здатністю завоювати й тривалий час утримувати стійні позиції на ринку, що забезпечується завдяки ефективному використанню принципів управління.

Головними умовами забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємства є:

– забезпечення єдності розвитку техніки, технології, економіки, управління;

– застосування сучасних методів проведення досліджень і розробок (програмно-цільове планування, теорія прийняття рішень тощо);

– застосування наукових підходів до стратегічного менеджменту;

– розгляд взаємозв'язків функцій управління будь-яким процесом на всіх стадіях життєвого циклу об'єкта;

– формування системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів.

На рівень конкурентоспроможності будь-якого підприємства впливає досить значна кількість факторів, які диференціюються за джерелами виникнення, сферою походження, характером спеціалізації, тривалістю впливу, характером впливу, суб'єктом контрольованості (табл. 1). Кожній диференційній ознаці притаманна власна сукупність різновидів чинників впливу на конкурентоспроможність підприємства.

Як показує практика господарюючих суб'єктів, є дві узагальнені групи факторів рівня конкурентоспроможності підприємств.

До першої групи належать ендогенні, які визначаються характером діяльності самого підприємства. Натомість екзогенні фактори, що формують другу групу чинників впливу на конкурентоздатність підприємства, визначаються рівнем економіки країни, особливостями функціонування в зовнішньому оточенні.

До ендогенних факторів можна віднести такі, як:

– низька якість управлінського персоналу і небажання відійти від стереотипу господарювання, притаманного «ринку продавця», коли

Диференціація факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства*

Ознака диференціації факторів	Різновиди факторів впливу
За джерелами виникнення	– внутрішні (виникнення та потужність прояву внутрішніх факторів залежить від функціонування підприємств, системи загального менеджменту тощо); – зовнішні (поява та потужність прояву зовнішніх факторів не залежить від діяльності підприємств та визначається ситуацією у зовнішньому оточенні)
В залежності від напрямку походження	– економічні; – управлінські; – політичні; – наукові; – техніко–технологічні; – соціально-демографічні; – географічні; – екологічні
За характером спеціалізації	– загальні (здійснюють вплив на усі складники конкурентного оточення); – специфічні (впливають на складники конкурентного середовища, що функціонують у межах окремого регіону, галузі тощо); – індивідуальні (впливають тільки на зміни окремого складника конкурентного оточення)
За тривалістю впливу	– постійні; – тимчасові
За характером впливу	– стимулюючі (фактори, що сприяють підсиленню конкурентних позицій і стимулюють підвищення конкурентоспроможності окремого підприємства чи галузі); – дестимулюючі (фактори, що здійснюють негативний вплив на конкурентні позиції підприємства і стримують процес зростання його конкурентоспроможності)
За суб'єктом контрольованості	– неконтрольовані державою; – контрольовані державою, неконтрольовані підприємством; – контрольовані підприємством
Залежно від рівня взаємообумовленості	– природні (первинні) фактори (природні ресурси, географічне положення тощо); – похідні (вторинні) чинники (техніка, технологія, економічне середовище та інші).

*Сформовано автором за [2, с. 83; 3]

через відсутність альтернативи вітчизняні споживачі були змушені купувати те, що їм пропонували вітчизняні підприємства;

– недооцінка питань управління конкурентоспроможністю у практиці сучасного вітчизняного менеджменту;

– відсутність на більшості підприємств стратегії забезпечення конкурентоспроможності на середньо- та довгострокову перспективу (більшість вітчизняних підприємств промислового сектору з об'єктивних причин і досі недостатньо займаються питаннями власного стратегічного розвитку);

– високі енергоємність, матеріалоємність і трудоємність виробничого процесу, що підвищує собівартість вітчизняної продукції машинобудування порівняно з імпортними аналогами [4, с. 190–192].

До чинників зовнішнього оточення, що впливають на рівень конкурентоспроможності промислового підприємства належать:

– економічні умови в яких функціонує підприємство (рівень розвитку господарства загалом та окремих його галузей; інвестиційна привабливість країни; стан оподаткування та підтримка стратегічних галузей; рівень заробітної плати в країні,

в регіоні, в галузі; частка наукомісткої продукції у загальному експорті країни тощо);

– рівень монополізації економіки країни (кількість та структура природних монополій в країні; стан конкуренції на ринку; ефективність діяльності антимонопольного комітету; легкість входження на ринок нових суб'єктів господарювання);

– ресурсний потенціал (забезпеченість країни власними природними ресурсами; рівень екологічного навантаження; стан та захищеність всіх видів природних ресурсів);

– соціальні умови (рівень безробіття в країні; структура робочої сили; якість підготовки кваліфікаційної робочої сили; співвідношення різних категорій працівників; ціна на робочу силу в країні, в регіоні, в галузі; культурний рівень розвитку суспільства);

– правове оточення (підлаштованість законодавчої бази; дійовість нормативно-правових актів);

– рівень державної підтримки (стан і напрям внутрішніх реформ; пріоритети розвитку країни та її стабільність; участь країни у світових інтеграційних процесах; напрями зовнішньої політики);

– особливості ринкової інфраструктури країни (достатність інформаційного забезпечення; розга-

луженість і різноманітність транспорту; стан банківського і страхового обслуговування; ступінь розвитку посередницьких організацій та ін.) [5, с. 222].

Зростання рівня конкурентоспроможності підприємства реалізується шляхом конкретних управлінських впливів, що дозволяють регулювати рівень та динаміку чинників. При цьому не всі вони однаково піддаються регулюванню на рівні підприємства. З цього погляду цілком правомірною слід вважати класифікацію чинників конкурентоспроможності на регульовані (в основному чинники внутрішнього середовища) та нерегульовані, тобто незалежні від підприємства. Системний підхід до аналізу чинників конкурентоспроможності підприємства припускає не лише вплив їх на рівень результуючого показника, але також і наявність міжфакторних взаємозв'язків. Слід виділити взаємозалежні (тобто такі, при зміні хоча б одного з яких змінюються й інші) і незалежні чинники. Більшість чинників конкурентоспроможності можуть бути класифіковані як взаємозалежні.

До незалежних належать, як правило, випадкові чинники. Відповідно до внутрішньої структури чинників доцільно їх диференціювати на прості, тобто ті, які не підлягають подальшій деталізації, та комплексні, які враховують в себе системно взаємодіючі чинники. З погляду аналізу і реалізації управлінських впливів необхідно оперувати простими чинниками, оскільки на практиці розподіл узагальнених факторів не завжди є можливим. За характером виникнення виокремлюють первинні фактори та похідні. Похідні є так званим результатом впливу первинних, тому з погляду управління слід впливати саме на первинні фактори [6].

Конкурентоспроможність продукції є результатом використання взаємопов'язаних економічних, організаційних, науково-технічних, виробничих, організаційних, маркетингових та інших факторів, а також це є показник, що характеризує ефективність виробництва та визначає прибутковість підприємства. Формуючи певний алгоритм дій, управлінським персоналом повинні братися до уваги результати оцінювання впливу факторів конкурентоспроможності. Таким чином, можна сформулювати потенційну систему заходів для того, щоб зменшити вплив негативних факторів на забезпечення конкурентоздатності продукції машинобудівного підприємства.

Конкурентоспроможність продукції вирізняється системою показників та параметрів, що відображають її узагальнені кількісні та якісні характеристики. Оцінювання показників конкурентоспроможності продукції здійснюють дві сторони: споживачі та виробники. Всебічне і глибоке вивчення процесу конкурентоспроможності продукції загалом залежить від того, наскільки правильно будуть обрані методи дослідження. Це

дає можливість установити тенденції та закономірності визначення кількісних характеристик продукції та вибрати оптимальні шляхи підвищення її конкурентоспроможності для поліпшення діяльності підприємства.

Під час оцінювання конкурентоспроможності вибраної продукції на перспективу необхідно використовувати прогнозну інформацію про неї, а також враховувати перспективні тенденції на ринку та інформацію про зміну діючих у країні стандартів і законодавства щодо виробництва цієї продукції та динаміки споживчого попиту [7, с. 70].

Серед внутрішніх факторів конкурентоспроможності інноваційної продукції важлива роль належить технологічному фактору, який включає в себе технічний рівень продукції і технологію виробництва. Конкурентоспроможність технології – базова категорія щодо конкурентоспроможності інноваційної продукції. Вона багато в чому залежить від конкурентних можливостей взаємодіючих засобів виробництва і робочої сили, а також від зовнішніх факторів (технологічного процесу в масштабах країни і за кордоном, розвиненості ринку інновацій, розвитку науки). Основною формою конкуренції в інноваційній сфері є науково-технічна перевага нової продукції, яка визначається перевагою наукових досягнень інженерно-технічних працівників [8, с. 135].

Підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно розглядати як довгостроковий послідовний процес пошуку й реалізації управлінських рішень у всіх сферах його діяльності, здійснюваний планомірно, відповідно до обраної стратегії довгострокового розвитку, з урахуванням змін у зовнішньому оточенні та стану засобів самого підприємства і внесенням відповідних коректив. До організаційних заходів, які сприяють зростанню конкурентоспроможності підприємства, відносять: забезпечення пріоритетності продукції; зміну якості виробу і його технічних параметрів з метою врахування вимог споживача та його конкретних запитів; виявлення переваг товару порівняно з товарами заміниками; виявлення недоліків товарів-аналогів, які випускають конкуренти; вивчення заходів конкурентів з удосконалення аналогічних товарів; виявлення й використання цінових факторів підвищення конкурентоспроможності продукції; нові пріоритетні сфери використання продукції; диференціацію продукції, що забезпечує відносно стійкі переваги споживачів, які віддаються певним видам взаємозамінних товарів; вплив безпосередньо на споживача шляхом штучного обмеження надходження на ринок нових товарів, проведення реклами, надання грошового або товарного кредиту [9, с. 8].

На макрорівні має бути сформована загальна стратегія реформування сектору машинобудування з детальною оцінкою потреби у модерні-

зації для різних підгалузей машинобудування, розроблення сукупності заходів, які відповідають цим потребам, а також має бути інтегрованою в ширшу рамкову політику розвитку промисловості. Як перспективні шляхи вирішення означених проблем на рівні управління машинобудівною галуззю слід розглянути можливість здійснення широкого комплексу внутрішньодержавних заходів, таких як залучення інвестиційних ресурсів для модернізації виробничої бази машинобудівних підприємств, розвиток їхнього науково-технічного потенціалу [10, с. 50].

З метою побудови конкурентної позиції підприємства слід здійснювати моніторинг конкурентного середовища щодо своєчасного виявлення і прогнозування тенденцій розвитку конкурентних ситуацій, що впливають на конкурентну позицію підприємства; проводити оцінку його конкурентних переваг та формувати і реалізовувати ефективні конкурентні стратегії. Для формування конкурентної стратегії, яка спрямована на зміцнення конкурентної позиції підприємства, необхідно впроваджувати такі заходи:

- проводити постійний моніторинг конкурентних переваг і здійснювати порівняльний аналіз діяльності підприємств-конкурентів;
- запозичити практичний досвід з організації виробництва та збуту розвинених країн;
- проводити за можливості технологічне оновлення виробничих ресурсів;
- здійснити вибір надійних постачальників сировини, матеріалів, енергоносіїв;
- підвищити ефективність використання ресурсів підприємства тощо [11, с. 335].

Висновки з проведеного дослідження. Під впливом активізації інтеграційних процесів країни та обрання європейського вектору розвитку необхідним є насамперед підвищення конкурентоздатності підприємств промисловості, що впливає на розвиток всієї економіки країни та відносини із зовнішніми бізнес-партнерами, розвиток експортно-імпортного потенціалу, залучення інвестиційних ресурсів, використання усіх можливих резервів та поступове (стабільне) входження на ринки інших країн. Тому для визначення напрямів забезпечення та розвитку конкурентоспроможності підприємства, що є нагальною потребою, необхідно на кожному підприємстві проведення деталізованого аналізу усіх без винятку зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на конкурентоспроможність, тобто можливість набуття пріоритетів господарювання у посиленому сучасному конкурентному бізнес-середовищі функціонування.

Зростання конкурентоспроможності підприємств машинобудівної галузі має бути одним із важливих стратегічних завдань, тобто характеризуватися достатнім рівнем державної підтримки,

впровадженням новітніх управлінських підходів щодо опрацювання відповідних інформаційних даних, виокремленням найбільш впливових факторів, визначення алгоритму дій щодо зменшення впливу негативних факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх. На нашу думку, на машинобудівному підприємстві повинна бути система управління конкурентоспроможністю продукції, в якій будуть чітко окреслені суб'єкти об'єкти, мета, завдання інструментарій, засоби досягнення мети тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Почтарук І.С. Методичні підходи до оцінки галузевої конкурентоспроможності. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2011. Вип. 7. С. 41–45.
2. Дашко І.М. Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємств. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 13–2. С. 80–84.
3. Сусіденко Ю.В., Вознюк М.А. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/> (дата звернення: 20.10.2018).
4. Ладунка І.С., Братанов М.І. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. Економіка і суспільство. 2016. № 5. С. 189–194.
5. Кузнєцова К.О. Конкурентоспроможність підприємства на основі ресурсного потенціалу. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2013. № 10. С. 219–223.
6. Литвинюк О.П. Основні чинники впливу на конкурентоспроможність підприємств хлібопекарської галузі. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2013. № 2. С. 56–62.
7. Желуденко К.В. Сутність та фактори конкурентоспроможності продукції підприємств України. Інтеллект XXI. 2017. № 1. С. 66–71.
8. Лісовська Л.С., Ріжко І.А. Фактори забезпечення конкурентоспроможності інноваційної продукції. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 вересня 2013 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка» [та інші]. Львів. 2013. С. 134–135.
9. Бельтюков Є.А., Безнощенко Н.О. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2013. № 3(2). С. 7–10.
10. Носирев О.О. Вплив зовнішніх факторів на фінансові результати машинобудівних підприємств України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10(2). С. 47–51.
11. Алексєєва Т.І. Формування стратегії зміцнення конкурентної позиції машинобудівних підприємств Харківського регіону. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 9. С. 331–337.